

РЕЦЕНЗІЯ

завідувача кафедри банківської справи та страхування
Національного університету біоресурсів і природокористування України,
кандидата економічних наук, доцента **КОСТЮК Вікторії Анатоліївни**
на дисертацію **ЦІОМАЛЬЧУКА Олександра Леонідовича**
на тему: **«Економічний механізм регулювання лізингових операцій
в аграрному секторі України»**,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 051 «Економіка»
галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

За результатами аналізу дисертації О. Л. Ціомальчука, а також матеріалів щодо апробації та практичного впровадження основних результатів проведеного наукового дослідження, можна сформулювати відповідні висновки щодо актуальності теми, рівня обґрунтованості й достовірності наукових положень і висновків, наукової новизни одержаних результатів, повноти їх відображення в опублікованих наукових працях, а також визначити значущість дослідження з огляду на сучасні потреби економічної науки.

Актуальність теми дисертації та її зв'язок з напрямками науково-дослідних робіт. Сучасний розвиток аграрного сектору України відбувається в умовах поглиблення структурних трансформацій економіки, посилення впливу глобальних викликів, воєнних ризиків та необхідності забезпечення продовольчої безпеки держави. За таких умов особливої актуальності набуває проблема формування ефективного економічного механізму регулювання лізингових операцій, оскільки лізинг виступає одним із найбільш дієвих інструментів фінансово-інвестиційного забезпечення техніко-технологічного оновлення аграрного виробництва. Обмеженість власних фінансових ресурсів сільськогосподарських товаровиробників, висока вартість банківського кредитування, нестабільність інвестиційного середовища та необхідність адаптації до європейських стандартів господарювання зумовлюють потребу в удосконаленні механізмів державного регулювання та інституційного забезпечення лізингових відносин.

Особливої ваги зазначена проблематика набуває в контексті післявоєнного відновлення економіки України, реалізації стратегічних пріоритетів сталого розвитку аграрного сектору та поглиблення інтеграційних процесів з Європейським Союзом. Ефективне функціонування системи лізингових відносин сприятиме підвищенню конкурентоспроможності аграрних підприємств, прискоренню модернізації матеріально-технічної бази, активізації інвестиційної діяльності та зміцненню фінансової стійкості суб'єктів господарювання.

Тема дисертаційного дослідження відповідає пріоритетним напрямкам розвитку економічної науки та пов'язана з виконанням науково-дослідних робіт, спрямованих на вдосконалення фінансово-економічних механізмів розвитку аграрного сектору, забезпечення ефективного використання фінансових ресурсів, формування інституційних

засад функціонування ринку фінансових послуг та реалізацію державної політики підтримки сільського господарства в умовах євроінтеграції та післявоєнного відновлення економіки України.

Тематика дослідження відповідає основним напрямам науково-дослідної діяльності Національного університету біоресурсів і природокористування України. Під час виконання дисертації здобувачем розкрито значення лізингових інструментів у забезпеченні інвестиційного розвитку аграрних підприємств, ідентифіковано та оцінено ключові бар'єри доступу сільськогосподарських товаровиробників до лізингового фінансування, а також розроблено й обґрунтовано науково-практичні рекомендації щодо вдосконалення економічного механізму регулювання лізингових операцій в аграрному секторі України.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність. Аналіз матеріалів дисертації О. Л. Ціомальчука, а також інших наукових матеріалів, поданих здобувачем разом із дисертацією, свідчить про належний рівень обґрунтованості отриманих результатів, високий рівень якості сформульованих висновків і практичних рекомендацій. Це є наслідком застосування коректного методичного інструментарію та значного масиву наукових та інформаційно-аналітичних матеріалів, використаних у процесі проведення дослідження.

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, характеризуються належним рівнем обґрунтованості та достовірності, що забезпечується комплексним підходом до дослідження теоретичних, методичних і прикладних аспектів формування та функціонування економічного механізму регулювання лізингових операцій в аграрному секторі.

Обґрунтованість отриманих результатів досягається завдяки використанню сучасної методології економічних досліджень, яка базується на застосуванні загальнонаукових і спеціальних методів пізнання. У процесі дослідження використано методи наукової абстракції, системного підходу, аналізу та синтезу, порівняння, групування, економіко-статистичного аналізу, графічного моделювання, економіко-математичних методів, сценарного прогнозування та експертних оцінок. Застосування зазначених методів дало змогу забезпечити комплексність дослідження, виявити закономірності розвитку лізингових відносин та сформулювати науково обґрунтовані висновки.

Інформаційною базою дослідження є дані Державної служби статистики України, Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України, Національного банку України, нормативно-правові акти у сфері лізингу та аграрної політики, звіти Державного лізингового фонду, матеріали Асоціації «Украгролізинг», статистичні дані Leaseurope та ЄБРР, результати польових досліджень (вибіркове обстеження 45 аграрних підприємств та структуроване інтерв'ю 12 лізингових компаній), а також наукові праці вітчизняних

і зарубіжних учених з проблем розвитку лізингових відносин та економічного механізму їх регулювання.

Сформульовані в дисертації висновки є логічно послідовними, узгоджуються з метою та завданнями дослідження, а запропоновані рекомендації мають теоретичне та практичне значення. Їх використання сприятиме вдосконаленню економічного механізму регулювання лізингових операцій, підвищенню ефективності функціонування аграрного сектору, активізації інвестиційних процесів та забезпеченню сталого розвитку сільськогосподарського виробництва.

Загалом результати дисертації О. Л. Ціомальчука характеризуються внутрішньою логічною послідовністю, належним рівнем наукової аргументованості та мають теоретичне і прикладне значення, що свідчить про достовірність сформульованих автором наукових положень, висновків і рекомендацій.

Новизна наукових досліджень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. За результатами аналізу дисертації О. Л. Ціомальчука та поданих до розгляду супровідних матеріалів можна констатувати, що отримані результати дослідження характеризуються належним рівнем наукової новизни. Вона полягає у розвитку теоретичних засад та розробленні нових методичних і практичних підходів до удосконалення економічного механізму регулювання лізингових операцій в аграрному секторі України. До найбільш вагомих результатів, що характеризують наукову новизну дослідження, слід віднести:

- удосконалення підходів до трактування сутності економічного механізму регулювання лізингових операцій як інтегрованої багаторівневої системи взаємодії держави, аграрних підприємств та лізингових компаній;
- розроблення Агролізингового скорингового індексу, який враховує специфічні ризики аграрного виробництва та дозволяє підвищити якість оцінювання кредитоспроможності потенційних лізингоодержувачів;
- обґрунтування переходу від субсидійної до гарантійної моделі державної підтримки аграрного лізингу через створення Фонду гарантій аграрного лізингу;
- розвиток методичного забезпечення оцінювання ефективності лізингових операцій шляхом формування Комплексного індексу ефективності лізингу (КЕЕЛ), який враховує фінансові, виробничі, соціальні та ризикові складові;
- розроблення сценарної моделі прогнозування розвитку ринку аграрного лізингу до 2030 року;
- формування авторської моделі взаємодії аграрних підприємств і лізингових компаній (ЕМВАЛ), яка охоплює основні етапи взаємодії учасників лізингового процесу;
- обґрунтування комплексу практичних заходів щодо вдосконалення нормативно-правового та інституційного забезпечення аграрного лізингу, включаючи законодавчий пакет «Аграрний лізинг – 2025».

Отримані результати дослідження мають вагоме теоретичне та практичне значення, оскільки дозволять забезпечити зростання обсягів ринку аграрного лізингу, підвищення рівня технічного переоснащення сільськогосподарського виробництва, покращення доступності інвестиційного фінансування для аграрних товаровиробників, розвиток цифрової інфраструктури ринку та інтеграцію системи аграрного лізингу України до європейського фінансово-економічного простору.

Повнота викладення основних положень дисертації в опублікованих працях.

Теоретична цінність результатів дисертаційного дослідження полягає у розвитку наукових підходів до формування та вдосконалення економічного механізму регулювання лізингових операцій в аграрному секторі України. У роботі поглиблено теоретичні засади функціонування аграрного лізингу як складової системи фінансового забезпечення відтворення матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств. Уточнено економічну сутність економічного механізму регулювання лізингових операцій та обґрунтовано його структурні елементи, взаємозв'язки між учасниками лізингових відносин і роль держави у формуванні сприятливого інституційного середовища розвитку аграрного лізингу.

Вагомим науковим результатом є розвиток методичних підходів до оцінювання ефективності лізингових операцій в аграрному секторі шляхом розроблення Комплексного індексу ефективності лізингу, а також удосконалення інструментарію оцінювання кредитоспроможності аграрних підприємств на основі Агролізингового скорингового індексу. Значну теоретичну цінність мають запропоновані автором концептуальні підходи до формування гарантійної моделі державної підтримки аграрного лізингу та сценарного прогнозування розвитку ринку аграрного лізингу в Україні.

Практична цінність дослідження полягає у можливості використання розроблених методичних підходів, моделей та рекомендацій у діяльності органів державної влади, фінансових установ, лізингових компаній та аграрних підприємств. Запропоновані напрями вдосконалення економічного механізму регулювання лізингових операцій спрямовані на підвищення доступності фінансових ресурсів для аграрних товаровиробників, оновлення матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств, зниження ризиків лізингової діяльності та активізацію інвестиційних процесів у сільському господарстві.

Практичні рекомендації автора щодо впровадження Фонду гарантій аграрного лізингу, використання Агролізингового скорингового індексу, застосування Комплексного індексу ефективності лізингу та моделі взаємодії аграрних підприємств і лізингових компаній можуть бути використані у діяльності профільних міністерств, фінансових установ, лізингових компаній та суб'єктів господарювання аграрного сектору.

Окремі результати дисертаційного дослідження можуть бути використані у навчальному процесі закладів вищої освіти при викладанні дисциплін «Фінанси підприємств», «Банківське кредитування», «Фінансовий ринок», «Інвестування», «Аграрна

політика», «Державне регулювання», а також у подальших наукових дослідженнях проблем фінансового забезпечення розвитку аграрного сектору економіки.

Основні положення, висновки та рекомендації дисертації достатньою мірою відображені у наукових працях автора, що свідчить про належний рівень апробації та повноту висвітлення результатів проведеного дослідження.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Дисертація та наукові публікації, у яких висвітлено основні результати проведеного дослідження, відповідають вимогам академічної доброчесності. У поданих матеріалах не виявлено порушень, пов'язаних із академічним плагіатом, самоплагіатом, фабрикацією або фальсифікацією наукових результатів. Використані у роботі наукові джерела належним чином ідентифіковані та оформлені, що свідчить про дотримання здобувачем етичних норм наукової діяльності та коректне використання результатів попередніх досліджень.

Дисертацію викладено державною мовою з дотриманням вимог сучасного наукового стилю. Подання матеріалу характеризується послідовністю, аргументованістю та логічною завершеністю викладення наукових положень. Структура роботи є чіткою і відповідає загальноприйнятим вимогам до дисертаційних досліджень, що забезпечує належний рівень сприйняття та систематизації представлених результатів.

Текст дисертації вирізняється належною логічною побудовою, чіткістю формулювань та науковою коректністю викладення матеріалу. Робота загалом позбавлена істотних граматичних, орфографічних і стилістичних помилок, а також значних технічних недоліків, що свідчить про високий рівень її мовного та редакційного оформлення. Використання таблиць, рисунків та інших ілюстративних матеріалів сприяє кращому розкриттю змісту дослідження та підвищує наочність представлених наукових результатів.

Дискусійні положення й недоліки дисертації. Відзначаючи достатньо високий рівень виконаного дослідження, актуальність обраної тематики та наукову значущість отриманих результатів, доцільно звернути увагу на окремі положення дисертації, які мають дискусійний характер і можуть бути предметом подальшого наукового обговорення:

1. Запропонована автором методика формування Агролізингового скорингового індексу (АСІ) заслуговує позитивної оцінки, однак у роботі недостатньо висвітлено питання практичної апробації моделі на ширшій вибірці підприємств різних організаційно-правових форм та регіонів України. Це дало б змогу оцінити універсальність запропонованого інструментарію.

2. Розроблена сценарна модель прогнозування розвитку ринку аграрного лізингу до 2030 року є науково обґрунтованою, проте окремі сценарні припущення потребують додаткової аргументації щодо впливу безпекових ризиків, змін валютного курсу та макроекономічної нестабільності на прогнозовані результати.

3. У дисертації недостатньо уваги приділено питанням ESG-орієнтованого фінансування та можливостям використання «зеленого» лізингу як інструменту модернізації аграрного виробництва в контексті реалізації цілей сталого розвитку та європейської інтеграції України.

4. Окремі таблиці та рисунки мають надмірний обсяг інформації, що дещо ускладнює їх сприйняття. Доцільним було б частину аналітичного матеріалу перенести до додатків із залишенням у тексті лише найбільш важливих результатів дослідження.

5. У тексті дисертації зустрічаються окремі стилістичні та редакційні неточності, а також випадки використання надмірно деталізованих описових конструкцій, які не впливають на зміст роботи, однак їх усунення сприяло б покращенню загального рівня оформлення рукопису.

6. Практичні рекомендації щодо впровадження Фонду гарантій аграрного лізингу мають значний прикладний потенціал, проте механізм його фінансового забезпечення та оцінка можливих бюджетних ризиків потребують більш детального обґрунтування.

Зазначені зауваження та дискусійні положення не знижують загальної позитивної оцінки дисертації, а лише відображають складність і багатогранність досліджуваної проблематики та можуть слугувати підґрунтям для подальших наукових досліджень.

Загальний висновок. Дисертація Ціомальчука Олександра Леонідовича на тему: «Економічний механізм регулювання лізингових операцій в аграрному секторі України» є завершеним самостійним науковим дослідженням, у якому вирішено актуальне наукове завдання, що полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних засад та розробленні практичних рекомендацій щодо формування і вдосконалення економічного механізму регулювання лізингових операцій в аграрному секторі України в умовах воєнного стану, післявоєнного відновлення та євроінтеграційних трансформацій.

Отримані результати характеризуються належним рівнем наукової новизни, теоретичної обґрунтованості та практичної значущості. У роботі удосконалено наукові підходи до визначення сутності економічного механізму регулювання лізингових операцій, розроблено методичні підходи до оцінювання ефективності аграрного лізингу, запропоновано інструменти державної підтримки та механізми взаємодії аграрних підприємств і лізингових компаній. Автором використано сучасний методичний інструментарій економічних досліджень, зокрема методи системного аналізу, економіко-математичного моделювання, кореляційно-регресійного аналізу, сценарного прогнозування, скорингового оцінювання та статистичного узагальнення.

Теоретичні положення, висновки та рекомендації дисертації є логічно взаємопов'язаними, належним чином аргументованими та базуються на ґрунтовному аналізі вітчизняного і зарубіжного досвіду функціонування лізингових відносин. Практична цінність результатів дослідження полягає у можливості їх використання органами державної влади,

фінансовими установами, лізинговими компаніями та аграрними підприємствами для вдосконалення системи державного регулювання аграрного лізингу, підвищення доступності інвестиційних ресурсів, модернізації матеріально-технічної бази аграрного виробництва та забезпечення сталого розвитку аграрного сектору України.

Зміст дисертації відповідає обраній темі, поставленій меті та визначеним завданням дослідження. Основні положення дисертації пройшли належну апробацію та знайшли відображення у наукових публікаціях автора.

З огляду на актуальність теми дослідження, належний рівень наукової новизни, теоретичну та практичну значущість отриманих результатів, їх достовірність і обґрунтованість, дисертація на тему: «Економічний механізм регулювання лізингових операцій в аграрному секторі України» відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, а її автор Ціомальчук Олександр Леонідович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Рецензент завідувач кафедри банківської справи та страхування Національного університету біоресурсів і природокористування України, кандидат економічних наук, доцент Вікторія КОСТЮК